

ALISHER NAVOIY VA BOBUR LIRIKASI: MUSHTARAK MA'NAVIYAT VA BADIY TAFAKKUR UYG'UNLIGI

Abdurashidova Madinabonu Dilshodbek qizi

*Far'ona davlat universiteti Filologiya
fakulteti 3-bosqich talabasi*

Annotatsiya

Mazkur maqolada ikki ulug' shoir lirikasining asosiy yo'nalishlari, badiiy xususiyatlari, ularni birlashtiruvchi va farqlovchi jihatlari ilmiy asosda yoritiladi.

Kalit so'zlar: lirika, badiiy tafakkur, Navoiy, tasavvufiy tafakkur, ilohiy va insoniy ishq, Bobur, komil inson g'oyasi.

Kirish

O'zbek mumtoz adabiyoti tarixida Alisher Navoiy va Zahiriddin Muhammad Bobur nomlari alohida ehtirom bilan tilga olinadi. Ikkala ijodkor turli davrlarda yashagan bo'lsalar-da, ularni birlashtiruvchi umumiy ma'naviy ildiz, adabiy an'ana va poetik dunyoqarash mavjud. Navoiy – turkiy adabiyotning nazariy asoslarini yaratgan, she'riyatni yuksak badiiy pog'onaga ko'targan mutafakkir shoir. Bobur esa – davlat arbobi, tarixchi, geograf bo'lish bilan birga, nozikta'b lirik shoir sifatida ham o'zbek adabiyotiga katta hissa qo'shgan.

Navoiy lirikasi: ma'no teranligi va tasavvufiy tafakkur

Alisher Navoiy ijodining markazida insonning ruhiy olami, ilohiy va insoniy ishq, ma'naviy komillik g'oyasi turadi. Uning g'azallari Sharq she'riyatidagi eng yetuk namunalar bo'lib, "Xazoyin ul-maoniy", "G'aroyib us-sig'ar", "Navodir ush-shabob", "Badoyi' ul-vasat", "Favoyid ul-kibar" kabi to'plamlarda mujassamdir.

Navoiy uchun ishq – faqatgina insoniy kechinma emas, balki ilohiy yuksalishning asosiy yo'li. Uning g'azallarida yor obrazi ko'pincha Haqning timsoli sifatida talqin etiladi. Shoir she'rlari bilan ishqning musulmon tasavvufidagi ruhiy poklanish jarayoni ekanini ko'rsatadi.

Navoiy lirikasida gul-bulbul, bahor-bog', shabada-may, qatra-daryo kabi ramzlar orqali murakkab falsafiy mazmun ochiladi. U 20 dan ziyod badiiy san'atlarni o'z ijodida mahorat bilan qo'llagani adabiyotshunoslar tomonidan qayd etilgan. Navoiy lirikasining asosiy kuchi – majoz va haqiqatning uyg'unligida, yuksak falsafiy mazmunda, murakkab, ammo juda nafis poetik tasvirlarda namoyon bo'ladi.

Bobur lirikasi: samimiylilik, real tasvir va nozik ruhiyat

Zahiriddin Muhammad Bobur ko'p qirrali iste'dod sohibi bo'lib, uning she'riy merosi "Kulliyot", "Mubayyin" kabi asarlarda jamlangan. Bobur lirikasining o'ziga

xos jihati – yuqori samimiylilik, real tasvir, insoniy kechinmalarning bevosita ifodalanishidir.

Bobur tabiatni nihoyatda nozik sezgan. Uning gʻazallari, ruboiylari va hatto “Boburnoma”sida ham daraxt, daryo, togʻ, qushlar, fasllar tasviri jonli va real boʻlib, shoirning ruhiy holati bilan uygʻunlashadi.

Bobur gʻazallaridagi ishq tasviri Navoiydagi kabi murakkab ramzlar bilan emas, balki sodda, lekin nihoyatda taʼsirchan ifoda bilan beriladi. U insoniy tuygʻularni yashirmaydi, oshiqning dardini bevosita aytadi. Bobur ham halollik, saxovat, sadoqatni ulugʻlaydi. Uning sheʼrlarida ham Navoiyda boʻlgani kabi “komillik” mavzusi markazda turadi, ammo Bobur buning badiiy-falsafiy emas, balki hayotiy-amaliy koʻrinishini koʻrsatadi.

Navoiy va Bobur lirikasining mushtarak tomonlari:

Har ikki shoir ishqni insonning ruhiy yuksalish vositasi deb biladi. Ularning gʻazallarida hijron, vafosizlik, visol umidi, oshiqning sadoqati kabi mavzular bir xil poetik anʼanaga tayanadi. Navoiy “majoziy–ilohiy ishq”ni teranlashtirgan boʻlsa, Bobur uni real insoniy kechinmalar asosida tasvirlagan, ammo mazmun – insonning qalb hayoti — umumiy boʻlib qoladi. Bulbul–gul, yor, oshiq, hijron kechasi, may, bahor fasli kabi obrazlar ikkala shoirda ham uchraydi. Bu mumtoz adabiyotning umumiy ramzlar sistemasidan dalolat beradi.

Har ikkala shoir: halollik, poklik, saxovat, sadoqat, kamtarlik singari axloqiy qadriyatlarni lirikaning markaziga qoʻyadi. Bunday umumiylik ularning ruhiy–maʼnaviy ildizi bir ekanligini koʻrsatadi. Ikkala ijodkor ham aruzda yozgan, badiiy sanʼatlarni mukammal qoʻllagan va turkiy tilning poetik imkoniyatlarini kengaytirgan. Bu jihatdan Bobur Navoiy anʼanasini davom ettirgan shoir sifatida baholanadi.

Xulosa

Alisher Navoiy va Zahiriddin Muhammad Bobur lirikasini qiyosiy oʻrganish ularning badiiy dunyoqarashi umumiy ildizga ega ekanini koʻrsatadi. Ikkala shoir ham turkiy sheʼriyatning yuksalishiga beqiyos hissa qoʻshgan, til va ijodiy uslub imkoniyatlarini kengaytirgan, ishq, axloq, tabiat, inson ruhiyati haqida chuqur fikr bildirgan. Navoiy lirikasining falsafiy, tasavvufiy teranligi Bobur lirikasining samimiy, hayotiy realizmi bilan uygʻunlashib, oʻzbek adabiyotining ikki yuksak choʻqqisini vujudga keltirgan. Shu bois ularning lirikasini birgalikda oʻrganish nafaqat adabiyotshunoslik uchun, balki bugungi maʼnaviyat, til va estetik tafakkur uchun ham nihoyatda muhimdir.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Alisher Navoiy. Xazoyin ul-maoniy. - Toshkent: Fan nashriyoti.
2. Zahiriddin Muhammad Bobur. Kulliyot. - Toshkent: Gʻafur Gʻulom nomidagi nashriyot.

3. Alisher Navoiy. Lison ut-tayr va boshqa asarlar. – Toshkent: G'afur G'ulom nomidagi nashriyot, turli nashrlar.
4. Karimov N. Tasavvuf va adabiyot. - Toshkent: Yangi asr avlodi, 2010.
5. Yo'ldoshev Q. Sharq mumtoz adabiyoti. – Toshkent: O'zbekiston, 2002.
6. Mallaev. N. O'zbekiston adabiyoti tarixi. – Toshkent: O'qituvchi, 1993.